

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІМЕНІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА**

ФІЛОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

**Збірник наукових праць
студентства й наукової молоді**

(за матеріалами X Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентства й наукової молоді,
Харків, 29 квітня 2020 року)

УДК: 881 + 883 + 882 + 882 + 808
Ф 56

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 4 від 15.06.2020 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голобородько Костянтин Юрійович – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Олексенко Олена Андріївна – кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови

Маленко Олена Олегівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства та лінгводидактики

Мельників Ростислав Володимирович – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова

Лебеденко Юлія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, координатор з наукової роботи українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Сергієнко Катерина – голова студентського наукового товариства українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Автори публікацій несуть відповідальність за достовірність фактичних даних, чіткість викладу тексту, цитування, а також мовно-стилістичний рівень написання матеріалів.

Філологія ХХІ століття [Електронне видання] : Збірник наукових праць студентства й наукової молоді, Харків, 29 квітня 2020 р. / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди ; [редкол.: К. Ю. Голобородько (голов. ред) та ін.]. – Харків, 2020. – 116 с.

©Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди, 2020
©Автори публікацій, 2020

Мусійко Світлана Віталіївна
Харків, ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Наук. кер.: викл. Калашник О. В.

ЗАЙМЕННИК ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ІНТИМІЗАЦІЇ В ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

На сучасному етапі розвитку мовознавства поняття «інтимізація» висвітлено достатньо ґрунтовно й різноаспектно – з погляду різних наукових підходів: філософської (В. П. Руднев), літературознавчої (М. М. Бахтін), культурологічної (Б. І. Шифрін), мовознавчої (Л. А. Булаховський, Ю. А. Бельчиков, Г. Г. Почепцов, І. К. Білодід, С. П. Денисова, А. В. Корольова) [1: 14]. Однак на тлі достатньо інтенсивних лінгвістичних студій позаналежною увагою дослідників залишаються мовні засоби вираження інтимізації впоетичних текстах. Це підтверджує доцільність поглибленого вивчення феномену інтимізації в мовознавчому дискурсі [1].

У лінгвістиці термін «інтимізація» був вперше запропонований Л. А. Булаховським у 1940-х. Явище інтимізації науковець трактує як особливу низку засобів, мета яких – максимально наблизити самого автора до зображуваного; спонукати реципієнта до того, аби він розділив з поетом елементи його творчості, ближче ввійшов у коло його світосприйняття, став ніби учасником самого живого процесу художнього вибору [1: 14].

Згодом проблему засобів інтимізації мови розглядали у зв'язку із дослідженням категорій модальності, оцінки, відчуженості, адресатності, наративу (Р. О. Якобсон, І. К. Білодід, В. В. Виноградов, Д. С. Лихачов, М. М. Бахтін, Н. Д. Арутюнова, Ю. А. Бельчиков, Т. В. Радзієвська, Т. А. Космеда, А. Л. Палійчук, Н. О. Фурист) [3].

Серед інтимізувальних займенників зазвичай виокремлюють особові займенники I та II-ї особи, які конкретизують, певним чином ідентифікують особу, співвідносять її з визначеним комунікативним контекстом. Частотність їхнього уживання як засобів інтимізації тексту «зумовлена однозначністю трактування, а також простою однолексемною структурою» [6].

Я – це «головний» займенник ліричної поезії, адже він утілює ліричного героя, авторське *Я*. Цей займенник яскраво ретранслює дійсність, безіменність суб'єкта – прикметну рису свого морфологічного класу і водночас одну з кардинальних особливостей лірики, зумовлену самою природою цього жанру [2]: *Я оддам, я продам Кумові хатину, Я куплю, я зроблю Яточку під тином...* (Гайдамаки).

Своє особливе семантичне навантаження має й займенник *ТІ*. Він виконує одну з ключових функцій – апелятивну – й у такий спосіб привертає увагу читача. За значимістю в побудові поетичного тексту він близький до займенника *Я*. Прикметна риса займенників – дійсність – уможливує

практично необмеженість вибору об'єкта номінації, чим пояснюється багатство й строкатість семантичної структури цього класу слів. У поезії Шевченка займенник *ТИ* має такі значення: «*ТИ* адресата», зокрема й у звертанні :*І ти, моя єдина, Встаєш із-за моря, З-за туману, слухняная Рожевая зоре!* (Немає гірше, як в неволі); «любовне *ТИ*»: *Чи правда, Оксано? чужа чорнобрива! І ти не згадаєш того сироту, ... З ким ти усміхалась, плакала, журилась, Кому ти любила Петруся співать. І ти не згадаєш. Оксано! Оксано! А я й досі плачу, і досі журюсь* (Мар'яна-черниця); «узагальнене *ТИ*» – часто у віршах, написаних на злободенну тематику за *ТИ* приховуються різні соціальні верстви населення, наприклад: *Страшно тобі буде, хоч ти й бачив Рось, І Альту, і Сену, і там розлилось, Не знаєш за що, крові широке море* (Гайдамаки).

Займенник *МІЙ* (*МОЯ, МОЄ, МОЇ*) виступає у складі поширеного звертання, поєднуючись з іменниками, субстантивованими прикметниками і дієприкметниками, що називають осіб, одночасно актуалізуючи, окрім належності, такі додаткові значення: 1) родинні зв'язки: *Нехай з святими спочивають Мої старії... – Чи жива Ота Оксаночка? – питаю У брата тихо я. – Яка?..* (Ми вкупочці колись росли), *... А сестри! сестри! Горе вам, Мої голубки молодії, Для кого в світі живе?* (Якби ви знали паничі); інтимний зв'язок між закоханими : *Любий мій Іване! Серце моє кохане! Де ти так барився?* (Катерина). Або, наприклад: *Може, думаєш, покину? Ні, моя рибчино, Буду ходити, буду любити, Поки не загину!..* (Мар'яна-черниця).

У ході наукової роботи було здійснено художній аналіз поетичних творів Т. Г. Шевченка у визначеному темою аспекті, розглянуто специфіку, особливості та закономірності застосування займенників як засобів інтимізації лірики.

Таким чином, проаналізований фактичний матеріал засвідчив широке використання автором прономінативів як засобів інтимізації лірики. Автор творчо вплітає займенники у структурну канву своїх творів.

Література

1. **Афоніна І. Ю.** Засоби інтимізації науково-популярного тексту : автореф. дис. ... канд. філолог. наук : 13.12.17. Сєверодонецьк, 2017. 14 с.
2. **Булаховський Л. А.** Мовні засоби інтимізації в поезії Тараса Шевченка. Вибрані праці у 5 томах. – Т. 2. – Київ : Наук. думка, 1977. С. 573–593.
3. **Вихованець І. Р.** Частина мови в семантико-граматичному аспекті : монографія – К. : Наук. думка, 1988. 256 с.
4. **Дільна О. А.** Стилїстичні функції присвійних займенників мій, твій у романі Ірини Вільде «Сестри Річинські». *Вісник Львівського університету*. 2017. Випуск 64. Ч. II. С. 295–303.
5. **Жулинський М. Г.** Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: У 12 т. К.: Наук. думка, 2001. ISBN 966-00-0625-X.
6. **Корольова А. В.** Типологія наративних кодів інтимізації в художньому тексті: Монографія. К. : Вид. центр КНЛУ, 2002. 267 с.